

Проектна діяльність університетської бібліотеки як фактор її розвитку (з досвіду роботи науково-технічної бібліотеки Вінницького національного технічного університету)

Притуляк, Тетяна Євгенівна
Prytulyak, Tetyana

Директор НТБ Вінницького національного технічного університету

21021 м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95. Тел. 0432-598387

У статті розглядається роль сучасної університетської бібліотеки в інформаційному забезпеченні навчальної та науково-дослідної діяльності вишу, обґрунтовується необхідність модернізації бібліотеки університету в зв'язку зі зміною зовнішнього інформаційного середовища і основної парадигми вищої освіти. Як один із способів модернізації пропонується перехід на проектний менеджмент. Висвітлено особливості проектної діяльності науково-технічної бібліотеки Вінницького національного технічного університету як фактор її інноваційного розвитку. Розглянуто завдання, основні напрямки та результативність діючих проектів.

Ключові слова: проектний менеджмент, проектна діяльність бібліотеки, інформаційно-бібліотечна діяльність, інституційний репозитарій, НТБ ВНТУ, університетська бібліотека.

Розвиток сучасного суспільства, заснованого на знаннях, вступ країни в інформаційну епоху і розширення можливостей доступу до інформації, диктують нові вимоги до бібліотечно-інформаційної діяльності. І саме університетські бібліотеки займають провідні позиції у вирішенні глобального завдання побудови інформаційного суспільства, істотно змінюючи цільові установки і методологію інформаційно-бібліотечної діяльності.

Науково-технічна бібліотека Вінницького національного технічного університету є важливою складовою єдиного інформаційно-освітнього простору вишу, від ефективності роботи якої залежить якість навчального та науково-дослідного процесу. І, оскільки ця діяльність підпорядкована завданням вищої освіти, бібліотека слідує змінам, які пов'язані з її реформуванням. Наразі зростає складність завдань, які необхідно вирішувати бібліотеці. Це, насамперед:

- інноваційна організація системи інформаційних ресурсів, відповідно до потреб користувачів і вимог Міністерства освіти і науки в частині забезпечення інформаційними ресурсами навчального і наукового процесів університету;
- виконання сучасних вимог до самостійної роботи студентів: організація інформаційно-освітнього середовища, забезпечення комп'ютеризованих робочих місць, консультаційна допомога;
- організація системи відкритого і віддаленого доступу;
- формування інформаційної компетентності студентів і викладачів для успішної освітньої та наукової діяльності;
- формування адекватного інформаційного простору для науково-дослідницької діяльності вчених університету;
- участь в інформаційному супроводі науки;
- модернізація всіх основних технологічних бібліотечних процесів тощо.

Для вирішення поставлених задач університетська книгозбірня може існувати як статична модель, їй необхідно швидко реагувати на зміни, відповідати вимогам користувачів, сучасному рівню освіти. Тому наша бібліотека активно впроваджує в свою роботу нові технології і методи бібліотечно-бібліографічної та інформаційної діяльності. Базисним інструментом інноваційної діяльності, що дозволяє генерувати і втілювати в життя свіжі творчі ідеї, які б забезпечили реорганізацію і модернізацію книгозбірні на гребні реформаторської хвилі, є проектна діяльність. Активізація програмно-проектної діяльності дозволяє створювати і освоювати нові інформаційно-бібліотечні технології, ефективно використовувати бібліотечні ресурси, активно взаємодіяти з адміністрацією університету, факультетами, кафедрами та іншими підрозділами вишу, громадськістю та партнерами. Бібліотека на власному досвіді переконалась, що в результаті проекти перетворюються на ключовий фактор, який визначає успіх і розширення бібліотечної діяльності.

У сучасному трактуванні проект – це поетапна ефективна реалізація задуманої ідеї в конкретні терміни із залученням оптимальних засобів і ресурсів. Бібліотечні проекти являють собою соціальні некомерційні проекти в галузі забезпечення більш повного і якісного доступу користувачів до інформації. Бібліотеки ведуть проектну діяльність, як за рахунок власних коштів, так і шляхом залучення додаткового фінансування, джерелами якого найчастіше є органи місцевого самоврядування, грантові організації та фонди.

Існують різні класифікації проектів, наприклад:

- за масштабами:

монопроекти (для однієї бібліотеки);

мультипроекти (для декількох бібліотек або установ культури);

мегапроекти (для установ культури будь-якого регіону);

інтерпроекти (Швидке розповсюдження методів управління проектами в бібліотечній сфері привело до створення ще одного класу проектів, який виходить за рамки розподілу на монопроекти, мультипроекти і мегапроекти. Це – інтерпроекти. Вони відрізняються значною складністю і підвищеною вартістю. Розробники подібних проектів повинні враховувати неоднакову нормативну і правову базу держав-учасниць. Для них збільшені строки підготовчого періоду, значно підвищений рівень вимог до якості виконання.)

- за змістом:

наукові; освітні; виробничі; технологічні; організаційні; управлінські; творчі та ін.

- за термінами вирішення проблеми і досягнення бажаної мети:

короткострокові (проекти тривалістю до 1 року);

середньострокові (програми від 1 року до 5 років);

довгострокові (концепції від 5 до 10 років і більше).

Проектна робота починається з народження цікавої ідеї і творчого мислення працівників бібліотек. Ідея повинна бути реальною і конкретною, чіткою і логічною, представляти інтерес, підкріплюватися нормативно-правовою базою і співвідноситися з місією бібліотеки. Більше шансів на реалізацію мають ті ідеї, в основу яких закладені інновації.

У науково-технічної бібліотеки ВНТУ наразі вже є досвід проектної діяльності. На початку 90-х років бібліотека, ставши на шлях інновацій, розпочала реалізацію довгострокової програми: «Науково-технічна бібліотека як центр системи інформаційного забезпечення освіти та науки університету», якою передбачено широке впровадження нових інформаційних технологій в діяльність бібліотеки, заснованих на впровадженні обчислювальної техніки і зв'язаних з нею засобів і методів автоматизації інформаційних процесів. Програма складається з багатьох проектів і триває ще й нині.

Метою цього стратегічного проекту є здійснення інформаційної підтримки освітньої, науково-дослідної, гуманітарної, просвітницької діяльності

університету на основі поєднання традиційних та новітніх інформаційно - бібліотечних технологій.

Про успішну реалізацію цього масштабного проекту свідчить наступне:

- створення електронного каталогу - з 1991 р.
- створення системи доступу до електронного каталогу для читачів - 1994 р.
- організація доступу до електронного каталогу через Інтернет - 2013 р.
- створення повнотекстової електронної бібліотеки навчально-методичних видань університету «Автори ВНТУ» - з 2002 р.
- впровадження інтегрованої АБІС «УФД/БІБЛІОТЕКА» - з 2005 р.
- використання соціальних мереж для роботи з читачами - з 2013 р.
- відкриття електронного читального залу з доступом до мережі Інтернет та зони Wi-Fi – з 2015 р.
- створення Інституційного репозитарію Вінницького національного технічного університету – 2013 р.

На реалізації проекту «Інституційний репозитарій як засіб розвитку науково-інформаційного середовища університету» хочу зупинитися детальніше.

Мета проекту: створення Інституційного репозитарію (ІР) ВНТУ для забезпечення накопичення, систематизації та збереження в електронному вигляді інтелектуальних продуктів університетської спільноти, сприяння поширенню цих матеріалів в світовому науково-освітньому просторі. Шляхом створення, збереження та надання доступу до наукових та освітніх матеріалів ВНТУ українській та світовій науковій спільноті сприяти розвитку науки і освіти в університеті, Україні та світі.

Вигоди від реалізації проекту зі створення Інституційного репозитарію ВНТУ для університету:

- Інституційний репозитарій - єдиний електронний ресурс ВНТУ зареєстрований в 7 міжнародних БД, в яких завантажена стаття індексується протягом 4-7 днів;
- Інституційному репозитарію ВНТУ присвоєно Міжнародний стандартний номер серійного видання ISSN;
- ВНТУ, розвиваючи Інституційний репозитарій, став партнером проекту «Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах України» та Консорціуму e-VERUM і, як результат, – доступи до міжнародних наукових БД;

- для вчених університету – велика можливість грантової підтримки, тому що результати наукових досліджень через репозитарій доступні світовій науковій спільноті; а також використання особистого файлу репозитарію як аналога особистого резюме;
- розвиток Інституційного репозитарію – стратегічно важливий в контексті покращення рейтингування ВНТУ в Webometrics;
- створення Інституційного депозитарію сприяє реформуванню системи наукової комунікації університету, підвищення якості університету, його значимості і, тим самим, статусу та суспільного значення;
- і, зрештою, розвиток Інституційного репозитарію є малобюджетним проектом, який не потребує великих фінансових затрат.

Проект був розроблений в 2013 році. На сьогодні в фондах Інституційного репозитарію ВНТУ нараховується майже 12 тис. документів.

Бібліотека ВНТУ є учасником корпоративних (партнерських) проектів, в т. ч. міжнародних, членство в яких допомагає усунути дублювання функцій, неузгодженість дій, забезпечити ефективний розподіл інтелектуальних, інформаційних і матеріальних ресурсів.

Так, в 2015 році, за ініціативи бібліотеки університет став партнером інноваційного проекту «Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах України» (ELibUkr), що об'єднує бібліотеки вищих навчальних закладів, національні бібліотеки та інші організації держави. Метою проекту є забезпечення доступу до світової наукової інформації, створення власних академічних ресурсів, а також інтеграція української науки та бібліотечної справи у світову наукову комунікацію. Вінницький національний технічний університет отримав доступ до єдиного потужного інформаційного порталу, який спрямовує користувачів до всіх типів електронної інформації. Студенти, викладачі і науковці університету отримують вільний доступ до всіх ресурсів проекту.

Результатом підписання ВНТУ Декларації приєднання до міжнародного Консорціуму e-VERUM став доступ науковців та студентів університету до міжнародних наукових баз даних (Web of Science, InCites Journal Citation Reports, China Knowledge Resource Integrated Database, «Іст Вью Інформейшн Сервісез, Інк» та ін.), а в перспективі можливість отримання т. зв. національної ліцензії на інформаційні ресурси, яка надаватиметься університету, як партнеру інтерпроекту "ТОРНАДО". Мета цього проекту: розбудова національних

наукометричних інструментів промоції та оцінки наукової продуктивності українських вчених як елемент національної стратегії переходу від економіки ресурсів до економіки знань (у співпраці з компанією Thomson Reuters).

Розвиваючи проектну діяльність, бібліотека ВНТУ в 2016 році приєдналася до корпоративного формування національного Інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань». Мета проекту: популяризація, підвищення рейтингу та доступності електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів наукових бібліотек України за рахунок використання сучасних бібліотечних та веб-технологій. Участь університетської бібліотеки в національному проекті «Наука України: доступ до знань» забезпечила значний ріст використання і, як наслідок, підвищення рейтингу електронних інформаційних ресурсів власної генерації (Електронний каталог, Інституційний репозитарій ВНТУ, тематичні презентації, бібліографічна продукція та ін.)

У кожного проекту, який реалізує науково-технічна бібліотека, є своя історія, філософія, методологія, практика. Задум проекту повинен бути соціально значущим. При цьому він може бути масштабним або дуже скромним, але обов'язково комусь потрібним.

Наразі бібліотекою університету реалізується проект «Науку творять обрані», метою якого є:

- популяризація наукових надбань вчених Вінницького національного технічного університету, висвітлення їхньої ролі в розвитку науки краю, держави та світу, їхнє достойне місце в світовій науковій еліті;
- осмислення суспільством необхідності підготовки інженерно-технічних кадрів для збереження наукових шкіл і спадкоємності поколінь у професійному середовищі.

В рамках проекту видаються біобібліографічні покажчики серії «Вчені нашого університету», присвячені ювілейним датам та науковим досягненням наших науковців (на сьогодні видано 7 покажчиків), оформляються виставки-персоналії, організовуються віртуальні виставки-презентації серії «Штрихи до портрету вченого», які розміщуються на сайті бібліотеки. На бібліотечній веб-сторінці в рубриці «Науковці пропонують» анонсуються нові друковані видання вчених ВНТУ з метою інформування наукової, педагогічної і студентської спільноти України про видання викладачів університету, що публікуються у поточному році і є у фондах бібліотеки. У відділах бібліотеки функціонують постійнодіючі книжкові виставки «Внесок вчених ВНТУ в науку та

виробництво» тощо. Праці науковців розміщуються в Інституційному репозитарії ВНТУ, що сприяє популяризації наукових здобутків вчених та підвищує рейтинг університету.

Проект «Науку творять обрані» розпочато в 2014 році циклом заходів до 90-річчя І. В. Кузьміна, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата державної премії України, ректора 1976-1989 рр., доктора технічних наук, професора ВНТУ. Відсвяткувавши свій 90-річний ювілей, професор І. В. Кузьмін і сьогодні продовжує підготовку інженерів та вчених у виші. Бібліотека підтримує тісні зв'язки з шанованим вченим, організовує зустрічі студентів, молодих вчених з Іваном Васильовичем Кузьмінім, на яких він розповідає про свій не простий, але такий змістовний життєвий, науковий та творчий шлях. Наразі науково-технічна бібліотека веде роботу по організації міні-музею професора І. В. Кузьміна, де будуть зібрані різноманітні матеріали, які стосуються життя і наукової діяльності вченого: наукові та літературні праці, видання про нього, література з домашньої бібліотеки, фото з сімейного архіву та ін.

В 2016 р. з метою популяризації серед молоді імен відомих українців, бібліотека ВНТУ розпочала проект краєзнавчого напрямку «Ім'ям своїм прославили Україну» – про видатних людей - уродженців Поділля та тих, хто плідно доклав зусиль до розвитку науково-технічного прогресу, культури і мистецтва нашого краю. Проект спрямований на розширення знань про історію та традиції регіону і на патріотичне виховання студентської молоді. В рамках проекту уже проведено ряд різноманітних заходів: наукові години, тематичні вечори, творчі зустрічі, віртуальні виставки та презентації. Особливо яскравими заходами стали наукова година «Академік Г. І. Будкер – фізик-ядерник», присвячена нашому земляку, відомому вченому, академіку АН СРСР, засновнику і першому директору Інституту ядерної фізики Сибірського відділення АН СРСР, номінанту Нобелівської премії, автору численних відкриттів і винаходів в області фізики плазми і фізики прискорювачів; вечір-презентація «Він музикою наповнив камінь» (до 155-річчя від дня народження вінницького архітектора Г. Г. Артинова); віртуальна виставка-презентація «Ігор Савченко. Він – України син» (до 110-річчя від дня народження великого кінорежисера – уродженця м. Вінниці) та ін.

Реалізуючи проект, бібліотекарі ведуть велику науково-пошукову роботу краєзнавчого характеру. Адже вінницька земля – батьківщина багатьох

обдарованих, яскравих і харизматичних особистостей, які стали гордістю не тільки національної історії та культури, але й ввійшли до пантеону слави інших країн, усього людства.

Слід відмітити, що участь університетської бібліотеки в проектній діяльності дає безліч переваг для розвитку самої бібліотеки:

- колектив підтверджує свій професіоналізм і здатність забезпечити нововведення;
- фахівці бібліотеки мають можливість самореалізації і стимул до підвищення творчої активності.

Останнім часом багато наших бібліотекарів, маючи чималий практичний досвід, здобули або наразі здобувають спеціальну фахову освіту. Беручи участь в проектній діяльності вони мають можливість реалізувати на практиці свої творчі ідеї, нестандартне бачення перспектив розвитку бібліотеки.

Проектна діяльність університетської бібліотеки підтримує престиж університету як центру знань, сприяє підвищенню рівня і якості навчання студентів.

Завдяки проектній діяльності поліпшується фінансовий стан бібліотеки, посилюється її роль в інформаційно-освітньому середовищі університету, зв'язок з факультетами, кафедрами та іншими структурними підрозділами вишу, поліпшується якість послуг, що надаються читачам, бібліотека набуває свого іміджу, з'являються нові перспективи в роботі.

Соціально-освітні проекти, які реалізує НТБ ВНТУ, стали сьогодні важливою і актуальною сферою діяльності, що дозволяє бібліотеці університету перебувати в постійному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Баймухаметова, В. П. Проектный менеджмент в управлении библиотекой университета / В. П. Баймухаметова, С. В. Шулипина // Вестник Красноярского государственного университета им. В. П. Астафьева. - 2013. - № 4 (26). - С. 218-223.
2. Волкова, Г. С. Проектна діяльність як передумова інноваційного розвитку бібліотеки Полтавського університету економіки і торгівлі / Г. С. Волкова // Бібліотечний форум України. - 2015. - № 1. - С. 19-22.
3. Луньова, І. Цільові проекти і програмна діяльність бібліотек [Електронний ресурс] : лекція-візуалізація / І. Луньова. - Дніпропетровськ :

ДОУНБ. - Режим доступу : www.slideshare.net/olenabashun/ss-10201523. - Назва з екрана. - Дата перегляду : 24.11.16.

4. Программно-целевая и проектная деятельность библиотек : методические рекомендации / сост. Е. Е. Чекушкина ; отв. за вып. О. Н. Анфимова ; Департамент культуры, туризма и охраны культурного наследия Вологодской области, БУК ВО «Вологодская областная юношеская библиотека им. В. Ф. Тендрякова». - Вологда : ВОЮБ, 2014. - 50 с.

5. Салькова, Л. В. Проектная деятельность в вузовской библиотеке / Л. В. Салькова, С. А. Якушина, Е. А. Булыгина // Современная библиотека: от разработки проектов к их внедрению : материалы научно-практической конференции, Воронеж, 2-3 октября 2013 г. / ФГБОУ ВПО Воронежский государственный аграрный университет им. императора Петра I, Научная библиотека ; отв. за вып. О. Ф. Зайцева. - Воронеж : ВГАУ, 2014. - С. 36-40. - (К 100-летию Научной библиотеки).

6. Тарасенко Н. Проектна діяльність у бібліотечному обслуговуванні / Н. Тарасенко // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали шостої міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2015 р., Львів / Національний університет «Львівська політехніка», Науково-технічна бібліотека ; [редакційна колегія : О. В. Шишка, І. О. Белоус, Р. С. Самотий, А. І. Андрухів]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 312–316. – Бібліогр. : 17 назв.

7. Цільові програми і проекти в діяльності бібліотек : (методика складання і організація роботи) / Дніпропетровська універсальна наукова бібліотека. - Дніпропетровськ, 2003. - 54 с. - (Серія "Ділове досє" ; вип. 2).

8. Шаляпина, Л. В. Взаимодействие научной библиотеки вуза и кафедр как фактор повышения качества обслуживания пользователей / Л. В. Шаляпина // Вузовские библиотеки Алтайского края : сборник. Выпуск 11. Материалы научно-практической конференции "Библиотека в образовательном пространстве вуза" / отв. за вып. М. А. Куверина ; Методическое объединение вузовских библиотек Алтайского края. - Барнаул : Типография АлтГТУ, 2011. - С. 16-18.